

ВЕРОНІКА КУЩИКОВА

Veronica fruticans Jacq.

Родина Веронікові — Veronicaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Аркто-альпійський вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гори Середньої і Пд. Європи та на пн. континенту. В Україні — Карпати (гг. Чивчин і Петрос Мармароський). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Обидва осередки представлені метапопуляціями, утвореними низкою розпорошених дрібних скупчень. Кількість генеративних особин в обох метапопуляціях досягає 1000 особин.

Причини зміни чисельності
Хоча чисельність стабільна, але популяції є вразливими до можливих антропогенних чи природних факторів.

Умови місцезростання
Відслонення кальценосних порід у субальпійському поясі 1500–1750 м н. р. м. Приурочений до розріджених лучних угруповань союзу *Festuco saxatilis-Seslerion bielzii* (кл. *Elymo-Seslerietea*) на кам'янистих схилах. Петрофіт, кальцефіл.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Напівкущик рослина 8–15 см заввишки. Кореневища тонкі, темно-бурі, здерев'янілі. Багаторічна приземна частина надземних пагонів здерев'яніла, повзуча, розгалужена. Цьогорічні пагони трав'янисті, висхідні, двох типів: генеративні і вегетативні. Листки оберненояйцеподібні, цілокраї, тупі, голі, 10–20 мм завдовжки. Суцвіття китиця, утворене 2–10 квітками. Чашечка видовжено-еліптична, 4-роздільна, 5 мм завдовжки. Віночок 10–14 мм діаметром. Пелюстки яскраво-сині, при основі черво-

ні. Може утворювати щільні куртини. Цвіте у липні, плодоносить у серпні. Здатний до вегетативного розмноження шляхом вкорінення сланких пагонів. Наявне також насіннєве поновлення.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють у Мармароському масиві Карпатського БЗ. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Pawłowski, 1946; Zapalowicz, 1889.

Автор: Ю.Й. Кобів
Фото: Л.М. Борсукевич

ФІАЛКА БІЛА

Viola alba Besser (*V. besseri* Rupr.,
V. virescens Jord.)

Родина Фіалкові — Violaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Середземноморсько-центральноєвропейсько-субатлантичний вид на пн.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Скандинавія (пд. і зх.), Ср. та Атлантична Європа. В Україні — на Закарпатті (Чорна гора), пд.-сх. Поділлі (Товтровий кряж). Вказується для степової зони (сумнівно). У Криму росте *V. dehnhardtii* Ten. (*V. scotophylla* Jord., *V. alba* Bess. subsp. *scotophylla* (Jord.) Gremli). Адм. регіони: Зк, Чц, Хм.

Чисельність та структура популяцій

Локальна популяція на Закарпатті малочисельна, її стан невідомий. На Поділлі трапляється малими ізольованими популяціями, вони повночленні, але їхня динаміка не досліджена. Іноді спостерігається здичавілою в рудералізованих ценозах (м. Кам'янець-Подільський).

Причини зміни чисельності

Руйнування природних локалітетів, розорювання лучно-степових схилів, випалювання чагарників.

Умови місцезростання

Лучні степи, остепнені луки, схили, світлі ліси, узлісся та лісові галявини, серед чагарників. У складі угруповань кл. *Festuco-Brometea*, союзу *Prunion fruticosae*, іноді — кл. *Quercetea pubescenti-petraeae*, як здичавіле в угрупованнях союзу *Galio-Alliarion*. Факультативний кальцефіл, мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 8–12 см заввишки, з висхідним кореневищем і розетками листків. Листки серцеподібно-трикутні; черешок 2–8 см завдовжки, довший за пластинку, густо опушений жорсткуватими, донизу відігнутими волосками; пластинка з нерівно зарубчасто-зубчастим щетинкуватогустовійчастим краєм, при основі глибоко-серцеподібна, з обох боків опушена жорсткуватими волосками (до 0,5 мм). Прилистки вузьколанцетні, 5–20 мм завдовжки, загострені, по краю розсунуто торочкувато-залозисті (торочки до 1 мм). Квітконіжки відходять від основи розетки, 3,5–8 см завдовжки, майже голі; чашолистки довгасто-яйцеподібні, 5–7 мм завдовжки (з придатком), 1,75–2,5 мм

завширшки, по краю вийчасті; віночок 12–20 мм завдовжки, білий; пелюстки оберненояйцеподібні, шпорка 3–4 мм завдовжки, тупа. Квітки запашні. Зав'язь і коробочка волосисті. Цвіте у березні–травні, плодоносить у травні–липні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють на території НПП «Подільські Товтри» (товтра Несамовита) та філіалу «Чорна гора» Карпатського БЗ. Необхідний моніторинг відомих популяцій, а також пошуки нових локалітетів виду. Заборонено порушення умов місцезростання (розорювання та заліснення степових ділянок, терасування схилів).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у багатьох ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Флора Восточной Европы, 1996; Флора УРСР, 1955; Фодор, 1974; ЧКУ, 1996.

Автори: О.О. Кагало, Н.В. Скібіцька
Фото: О.Д. Волюца

ФІАЛКА ДЖОЯ

Viola jooi Janka

Родина Фіалкові — Violaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Реліктовий вид. Ізольований, віддалений від основного ареалу на 300 км ексклав середньоєвропейського гірського виду, що має центральноазійські генезисні зв'язки.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пд. та Сх. Карпати. В Україні — Покуття (с. Назаренкове Городенківського р-ну, с. Герасимів Тлумачького р-ну Івано-Франківської обл. — ур. Болди і Жолоб). Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій

Відомо кілька дрібних популяцій, недалеко розташованих одна від одної, кожна площею не більше 1 га. Зростає у вигляді невеликих куртин, поодинокі.

Причини зміни чисельності

Реліктовий вид, що має дуже вузьку еколого-ценотичну амплітуду, приурочений до специфічних лучно-степових угруповань Покуття, які мають локальне поширення та знаходяться під потужним впливом антропогенних чинників, зокрема надмірного випасання.

Умови місцезростання

Круті (до 60°) пн., рідше зх. або сх. схили висотою 5–10 м, складені з гіпсів чи вапняків, які формують уступи, відслонення. Угруповання відносяться до рідкісних лучно-степових угруповань центральноєвропейського типу кл. *Festuco-Brometea*, ендемічної асоціації *Ranunculo zapalowiczii-*

Helictotrichetum desertorum з домінуванням *Helictotrichum desertorum*, *Sesleria heuffleriana* та *Carex humilis*. Ростає в умовах пониженого проективного покриття травостою на дерново-карбонатних ґрунтах (рендзинах), що формуються на відслоненнях гіпсу. Ксеромезофіт, облігатний кальцефіл.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 5–15 см заввишки. Листки темнозелені, зарубчастозубчасті, серцеподібно-трикутні, опушені жорсткуватими волосками, зібрані у прикореневу розетку. Квітконоси мають на середині два дрібні приквітники. Квітки рожево-фіолетові, з пурпурним відтінком та темнофіолетовими жилками. Плід коробоч-

ка з волосистим опушенням. Цвіте у квітні-травні. Плодоносить у червні-липні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку. Рекоменується докладно картувати місця зростання та дослідити динаміку популяцій, вирощувати у ботанічних садах. Заборонено збирання та гербаризацію рослин, порушення умов зростання (терасування та заліснення схилів).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

ЧКУ, 1996; Шеляг-Сосонко, Дідух, Куковиця, 1980.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: Я.П. Дідух

ФІАЛКА КРИМСЬКА (Ф. СКЕЛЬНА)

Viola oreades M.Bieb.

Родина Фіалкові — Violaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Кримсько-кавказький ендемік з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Кавказ, Крим. В Україні — вершини високих яйл зх. та центральної частини Головної гряди Кримських гір. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисленні, приурочені до окремих вершин (гг. Ай-Петрі, Бабуган-яйла, Чатир-Даг, Демерджі). У межах кожної популяції вид зростає у вигляді куртин, місцями досить щільних, сформованих у процесі вегетативного розмноження.

Причини зміни чисельності

Популяції скорочуються внаслідок зривання квітів на букети, викопування рослин, заліснення яйл, порушення степів внаслідок розорювання.

Умови місцезростання

Лучні гірські степи кримських яйл (на вис. 1240–1100 м н. р. м.) з домінуванням *Carex humilis* на лучно-дернових гумусних карбонатних ґрунтах різної потужності. Угруповання союзу *Carici humilis-Androsacion* (кл. *Festuco-Brometea*). Мезофіт. Геліофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина до 15 см заввишки, з підземними повзучими ниткоподібними пагонами. Стебло з укороченими меживузлями. Листки довгасто-яйцеподібні, прилистки перистозубчасті. Квітки великі (діаметр 30–40 мм), одиночні, забарвлення жовте або фіолетове. Плід коробочка. Цвіте у квітні–травні.

Флодоносить у липні. Розмножується вегетативно і насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Охороняють у Ялтинському гірсько-лісовому та Кримському ПЗ. Необхідний моніторинг динаміки популяцій. Заборонено збирання квітів та викопування рослин, порушення місць зростання, розорювання та заліснення кримських яйл.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, як селекційний матеріал.

Основні джерела інформації

Вульф, 1953; Каталог рідких, исчезающих и уничтожаемых растений флоры Крыма, рекомендуемых для заповедной охраны, 1975; ЧКУ, 1996; Шеляг-Сосонко, Дидух, 1980; Шеляг-Сосонко, Дидух, Молчанов, 1985.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: С.О. Свірин

